

УДК 658.114.3

Баглей Р.Р.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки, організації і планування в АПК
Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ

Bahlei R.R.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor of the
department economics, organization and planning in aic
Ternopil National Economic University

THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATIONS

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, зростання конкурентної боротьби і наростання кризових явищ трансформуються і ускладнюються проблеми управління бізнесом. Наприкінці ХХ і початку ХХІ ст. корпоративна форма організації бізнесу набула широкого поширення як найбільш ефективна і прогресивна, що становить економічну основу розвинутих країн і визначає їх конкурентоспроможність на світовому ринку. Тому сучасну економіку нині називають корпоративною.

Корпорація – інституційно автономний суб'єкт економіки, який реалізує функцію матеріального виробництва. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні більшість корпорацій існують у вигляді окремих акціонерних товариств, холдингів, бізнес-груп та інших формальних і неформальних об'єднань.

Корпорації активно впливають на стан світових ринків, на процес формування вартості товарів у національних економіках, так як вони мають можливість розміщувати виробництво на територіях інших держав. Корпорації використовують їх порівняльні переваги, знижуючи тим самим витрати на виробництво продукції і збільшуючи прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії й практики формування й функціонування корпорацій досліджувалися і висвітлені у працях зарубіжних і вітчизняних вчених: І. Ансоффа, Р. Брейлі, Ю. Бріггема, С.П. Друкера, П. Самуельсона, М. Портера, О.І. Амоші, І.П. Булеєва, В.М. Гейця, М. Ерхардта, І.Л. Сазонця. При цьому значущість проблем формування ефективної моделі корпоративного управління зумовила нові напрями розвитку сучасної економічної думки. Різні аспекти розвитку великих господарських комплексів на регіональному та галузевому рівнях розглянуто у працях С.С. Аптекаря, Н.Ю. Голуб, Л.І. Дмитріченко, П.Г. Ільчука, І.В. Левицької, В.М. Марченко, Г.М. Скударя, В.В. Трубочаніна, Т.С. Чуніхіної. Проте, незважаючи на велике різноманіття порушених наукових проблем та глибину їх дослідження, у сучасній економічній науці окремі їх аспекти залишаються не достатньо розв'язаними. Так, існуючі методи потребують адаптації в напрями вдосконалення управління економічним і структурним розвитком корпорацій, та посилення їх ролі у забезпеченні конкурентоспроможності економіки України.

Постановка завдання. Сьогодні в Україні процес становлення цивілізованих ринкових відносин протікає значно повільніше, ніж формальне їх закріплення. В умовах законодавчо визначених правил в сфері приватної власності на будь-яке майно, свободи підприємництва, взаємодії бізнесу і влади аспекти економічних відносин як всередині корпорацій, так і між ними, з одного боку, і державою – з іншого, залишаються проблемними. Як наслідок, ці проблеми негативно впливають на якість корпоративного управління. У зв'язку з цим, метою даної статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності корпорації як суб'єкта економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпорація – це наділена правом приватної власності юридична особа, що складається з безлічі фізичних та (або) юридичних осіб. Перші корпоративні утворення виникли ще в античні часи, але вони не стали справжніми попередниками корпорацій. Це пояснюється тим, що до виникнення Римської

республіки та становлення в ній системи муніципального управління поява корпорацій була неможливою, оскільки права приватної власності не існувало.

Протягом кількох десятиліть економічна наука і господарська практика фокусують свою увагу на центральній ролі корпорацій в організації бізнесу. Корпорації втілюють і реалізують у процесі свого розвитку принципи та закономірності системи єдності виробничих відносин і продуктивних сил і представляють собою певний тип організації, яка існує тільки для власників акцій. Корпорації з'являються з швидкозростаючого виробництва, що базується на нових прогресивних технологіях, неминучому ускладненні систем управління, зростаючій потреби в планомірній організації виробництва. Так, протягом століть великі торгові гільдії й асоціації, вугільні, залізничні та енергетичні компанії, індустріальні та мережеві корпорації внесли особливий спосіб консолідації капіталу, характерний як для епохи становлення і розвитку індустріального виробництва, так і для постіндустріальної економіки.

Корпорація є складним господарюючим суб'єктом, природа і поведінка якої по різному обґрунтовують представники різних економічних концепцій. Термін корпорація походить від лат. *corporatio* – об'єднання.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «корпорація» характеризується як «договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників» [3]. Більш ширше тлумачення терміну «корпорація» визначено у фінансово-економічному словнику – як договірне об'єднання, створене на засадах поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих своїх функцій для централізованого регулювання певних питань. Метою її створення є налагодження горизонтальних зв'язків і забезпечення сталої виробничо-господарської взаємодії підприємств, координації їхніх зусиль у вирішенні спільних завдань і захисті спільних інтересів [6].

Ґрунтовне трактування корпорації, представлено у «Великому комерційному словнику»: корпорація – це широко поширена в країнах з розвинутою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління професійними керуючими (менеджери), які працюють за наймом. З цього визначення випливає обов'язкова наявність декількох принципових умов для успішного функціонування корпорацій: розвиненість економіки, фондового ринку, освоєння населенням підприємництва, співіснування різних форм власності, достатня кількість професійних керівників. Без виконання цих умов і низки нормативних, інституційних та економічних передумов ефективно корпоративне управління є неможливим [10]. Отже, термін «корпорація» є багатозначним і сьогодні досить широко вживається в Україні.

Корпораціям властиві такі атрибутивні ознаки: юридична особа, акціонерне товариство різної кодифікації, різноманітність організаційних структур, певні види власності, що формують корпоративне управління (*corporate governance*) як система збалансованих інтересів суб'єктів корпоративних відносин. Саме тому у більшості зарубіжних країн виділяють три основні форми організації приватного бізнесу:

- 1) одноосібне володіння;
- 2) партнерство або товариство;
- 3) корпорація, а також декілька гібридних форм (обмежене товариство, компанії з обмеженою відповідальністю, професійні корпорації або асоціації).

Корпорація є відповідним чином юридично оформлена і зареєстрована економічна одиниця, чії активи відокремлені від особистої власності власників і менеджерів [2, с. 30].

Виходячи з вищевикладеного, корпорацією можна вважати організацію (компанію), що відповідає одночасно таким ознакам [1, с. 4]:

- юридична самостійність компанії стосовно її власників, елементом якої є обмежена відповідальність;
- колективна власність, що припускає наявність часткової власності;
- відділення власників від управління.

Всім цим ознакам в зарубіжному законодавстві відповідають акціонерні компанії (закритого і відкритого типу), перевагами яких як корпоративної форми організації бізнесу є:

- зниження ризиків інвестування в корпорацію в результаті обмеженої відповідальності акціонерів, що обумовлює більш високу вартість компанії для власників;

– наявність можливості зростання компанії за рахунок здатності залучати капітал;
– велика ліквідність акцій компанії в порівнянні з частками (паями) товариства і одноосібною власністю [2, с. 32];

– забезпечення ефективного використання капіталу, врахування інтересів широкого кола стейкхолдерів в результаті відповідної організації корпоративного управління, що допомагає підтримувати довіру як іноземних, так і вітчизняних інвесторів і залучати більш «терплячий», довгостроковий капітал. Корпорації є більш стійкішими з фінансової точки зору, забезпечуючи створення більшої вартості для акціонерів, працівників та суспільства в цілому.

Як зазначається в науковій літературі [1; 2; 4; 5; 7; 8; 9], основні підходи до визначення поняття «корпорація» є наступними:

– синонім терміну «акціонерне товариство»;
– об'єднання фізичних та юридичних осіб або капіталів для здійснення соціально корисної діяльності (тобто як юридична особа – господарське товариство, некомерційна організація, виробничий кооператив);

– лише господарське товариство;
– комерційна організація;
– особливий різновид акціонерних товариств, що характеризується транснаціональним характером діяльності, великими розмірами, домінуючим становищем на ринку (публічні, приватні);

– об'єднання декількох юридичних осіб, що не володіють статусом юридичної особи;
– господарська система, що включає в себе три ланки – фінансову, промислово-торгівельну та управлінську;

– вид організації, що характеризується певною корпоративною культурою – максимальною централізацією й авторитарністю керівництва.

Отже, у сучасній економічній літературі корпорація розглядається як загальна економічна система, що володіє істотним потенціалом внутрішньої структуризації, результатами якої стають субординовані системні утворення різного призначення: продуктивні, інвестиційні, маркетингові, інформаційні, інноваційні.

Якщо розглядати корпорацію як відкриту систему, то для неї є характерними такі особливості:

– наявність в корпорації певного числа компонентів (елементів) – підприємств і підрозділів;

– зв'язок складових елементів корпорації, організаційно оформлених у вигляді структури;

– взаємодія в рамках адаптаційних заходів різних компонентів корпорації як результат їх взаємовідносин між собою та навколишнім середовищем;

– поява нових явищ, оновлених процесів як наслідок адаптаційних зв'язків між підприємствами та підрозділами корпорації;

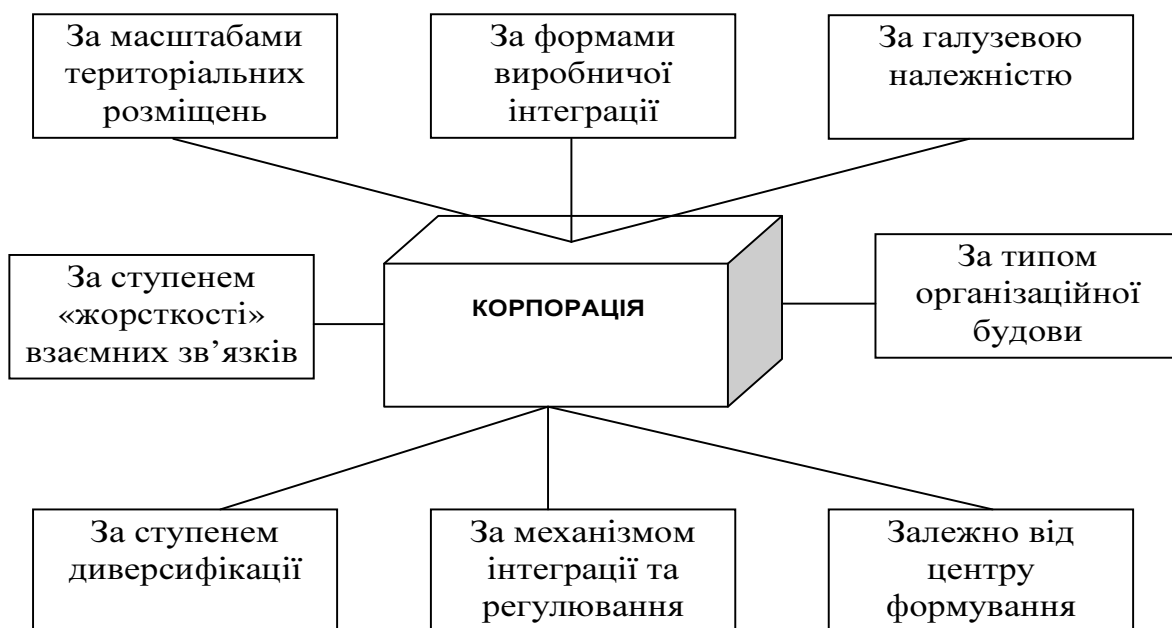
– властивості корпорації як системи, що проявляються як результат адаптаційної взаємодії її підприємств і підрозділів;

– ідентифікація корпорації, адаптованої до зовнішніх змін, що дозволяє відрізнити її підприємства і підрозділи від інших виробничих структур, котрі не входять в корпорацію;

– наявність середовища, яке не є частиною системи, проте активно впливає на неї, обумовлюючи необхідність у виробленні єдиної системи адаптаційних заходів.

Корпорації сьогодні функціонують в різних галузях і секторах економіки, на всіх рівнях економічної системи – від регіонального до транснаціонального. Водночас вони характеризуються двома найважливішими тенденціями: транснаціоналізацією; інтеграцією промислових і кредитно – фінансових установ в межах корпорації.

В цілому корпорацію можна представити таким чином (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація корпоративних утворень

Джерело: розробка автора

Специфікація взаємодії дійсного та фіктивного капіталів детермінує основні характеристики фінансової підсистеми:

- провідну роль у внутрішньому середовищі корпоративних відносин: фінансова підсистема управляє функціонуванням і розвитком інших складових загальної системи корпорації;

- формування стійкої сукупності основних функцій, що реалізують фінансові потреби корпорації та забезпечують ефективний і сталий розвиток її економічної системи;

- гнучкий спосіб структурної організації, що дозволяє даній підсистемі адаптуватися до змін на фінансовому ринку;

- склад суб'єктів – фінансова підсистема має потребу у творчому потенціалі та ключових компетенціях;

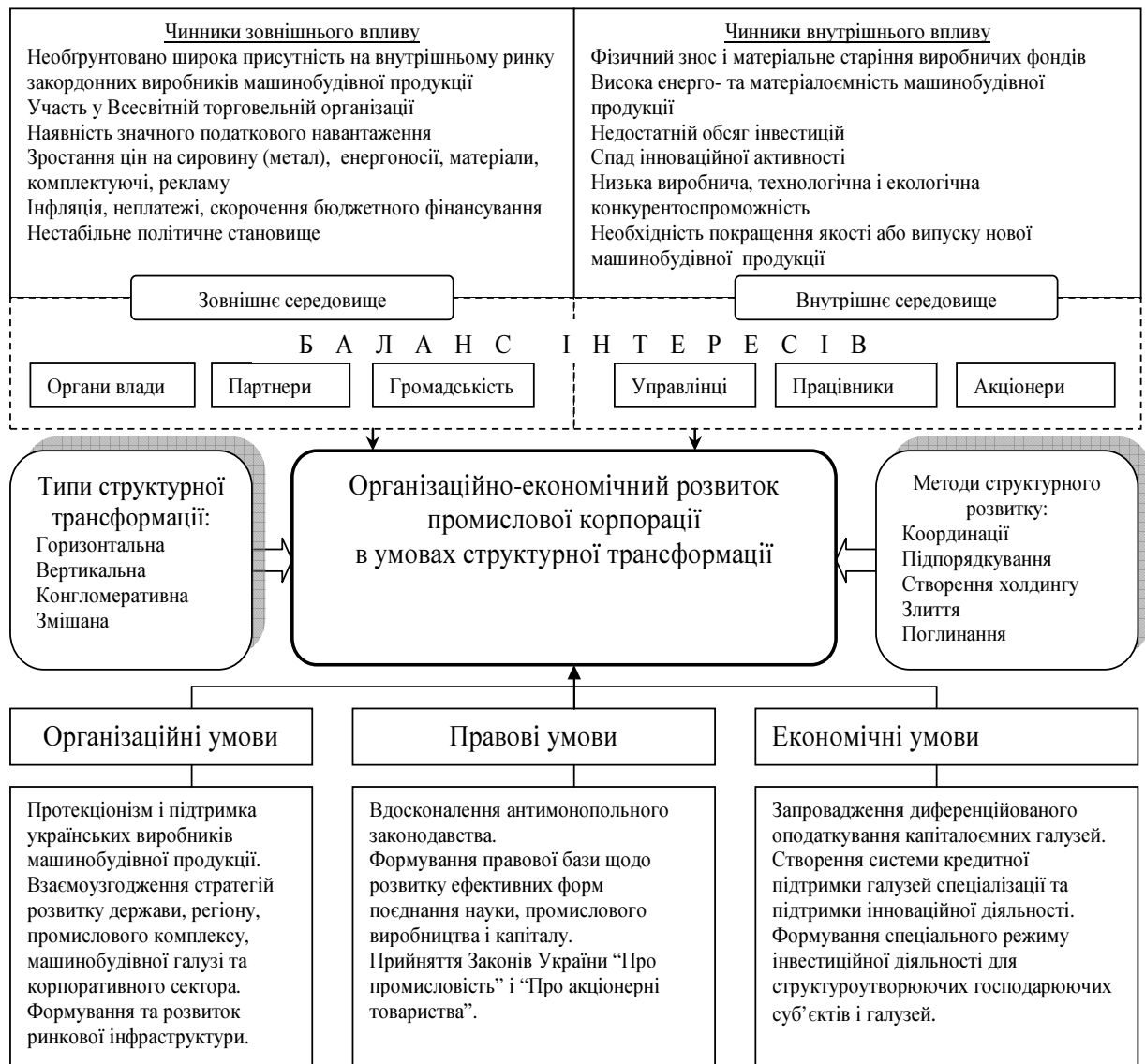
- інституційні параметри – з одного боку, фінансові відносини вимагають суворого впорядкування та стандартизації; з іншого боку, їх динамічний розвиток зумовлює потребу в регулярному оновленні інституційних параметрів.

Узагальнення наведених вище положень дає змогу визначити позицію фінансової підсистеми в загальній економічній системі сучасної корпорації, котра задається наступними детермінантами: найбільш динамічно розвивається компонент загальної економічної системи корпорації, що концентрує в собі її креативні ресурси; подвійність складу (реальні та віртуальні елементи); опосередковує ланки взаємодії між дійсним і фіктивним капіталами; центр системної відповідальності процесу розвитку корпорації.

Узагальнення теоретичних положень та закономірностей розвитку вітчизняних корпорацій дає змогу обґрунтувати загальну концепцію організаційно-економічного розвитку корпорацій в умовах їх трансформації та механізм її реалізації (рис. 2).

Виявлені тенденції дозволяють сформулювати інституційні особливості присвоєння доданої вартості в корпорації. По-перше, вітчизняні корпорації прагнуть максимізувати додану вартість, у тому числі таку її форму як прибуток. Ця особливість визначається поєднанням формальних і неформальних норм поведінки суб'єктів корпорації, а саме домінуванням «ринкового» економічного способу мислення у більшості топ-менеджерів корпорацій. По-друге, можливостей для максимізації доданої вартості у найбільших корпорацій є істотно більше ніж у менших корпораціях. Причиною цього є інституалізований в економіці пріоритет, що надається великим корпораціям як системо утворюючим. По-третє,

посилюється відчуження працівників і міноритарних акціонерів – аутсайдерів корпорацій від присвоєння доданої вартості на користь домінуючих акціонерів і «дрібних» інсайдерів.

Рис. 2. Концепція організаційно-економічного розвитку промислових корпорацій в умовах структурної трансформації

Джерело: [4, с. 14]

По-четверте, економічна влада персоніфікується і концентрується в руках окремих суб'єктів – приватних осіб (власників корпорацій). Ця влада заснована на правах власності на корпорації, закріплених за даними особами в процесі приватизації та подальшого перерозподілу прав власності і, отже, є за своєю суттю наслідковою, що демотивує власників корпорацій ефективно використовувати належні їм ресурси. Однак виявлені особливості входять до протиріч з об'єктивно посилюючими процесами глобалізації і «постіндустріалізації» як світової економіки, так і її невід'ємної частини – вітчизняної економіки. Усвідомлення економічними суб'єктами свого відчуження від присвоєння доданої вартості з високим ступенем ймовірності змінить їх поведінкову функцію на користь як альтернативних форм зайнятості (для найманих працівників корпорацій), так і альтернативних форм інвестування свого капіталу (для міноритарних акціонерів) аутсайдерів. При цьому незворотний процес несприятливого відбору в корпораціях, що пов'язаний з відтоком найбільш кваліфікованих працівників. Це, в свою чергу, зменшить

конкурентні переваги сучасної корпорації як способу організації матеріального виробництва в порівнянні з альтернативними способами.

Висновки та подальші дослідження. Модель корпоративного управління в Україні перебуває на стадії становлення. Особливістю даного процесу є необхідність враховувати проблеми відносно розпорошеної власності, як в аутсайдерських моделях, а також тенденцію концентрації власності і контролю та запровадження елементів перехресного володіння і формування складних корпоративних структур різного типу, що властиво інсайдерській системі.

Під терміном «корпорація» слід розуміти об'єднання виробничих, проектних, торговельно-збутових, фінансових підприємств і організацій, котре створюється для ведення спільної господарської діяльності, зменшення можливого ризику при здійсненні капіталомістких напрямків виробничої та комерційної діяльності за рахунок концентрації капіталу, централізації функцій забезпечення ресурсами, збуту продукції, оволодіння новими ринками, реалізації більш економічної доцільної стратегії розвитку, що входять у корпорацію господарські одиниці. Ми приєднуємося до думки тих авторів, які розглядають в якості основних організаційно – господарських форм корпоративних утворень великі компанії, що мають дивізіональну структуру; холдингові компанії (в єдності з контрольованими ними підприємствами); фінансово – промислові групи; консорціуми; контрактні групи; транснаціональні корпорації.

Література

1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. Н. Барышниковой. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 1008 с.
2. Бригхэм Ю.Ф. Финансовый менеджмент. 10-е изд. пер. с англ. под ред. Е.А. Дорофеева / Ю.Ф. Бригхэм, М.С. Эрхардт. – СПб. : Питер, 2007. – 960 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Голуб Н.Ю. Організаційно-економічний розвиток промислових корпорацій в умовах структурної трансформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.04. – ПрДТУ, Маріуполь, 2009. – 21 с.
5. Дмитриченко Л.И. Корпорация в социально-экономическом развитии страны: история теории и современность / Л.И. Дмитриченко, Л.А. Дмитриченко, Т.С. Чунихина // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: Збірник наукових праць. – Краматорськ. – 2008. – № 1(11). – С. 221-227.
6. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
7. Ільчук П.Г. Підходи до формування фінансової стратегії корпорації / П.Г. Ільчук. // Економіка та держава. – 2007. – №8. – С.40-46.
8. Левицька І.В. Механізм формування ефективної системи корпоративного управління / І.В. Левицька // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. III (39). Економічні науки. – С. 148–153
9. Марченко В.М. Методологічна сутність ефектів злиття корпорацій / В.М. Марченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 1(51). – С. 186-188.
10. Рябовой Т.Ф. Большой коммерческий словарь / Т.Ф. Рябовой. – М. : Институт новой экономики, 1996. – 400 с.

References

1. Breyli, R. and Mayers, S. (2008), *Printsipyi korporativnyih finansov* [Principles of corporate finance], Olimp-Biznes, Moscow, Russia, 1008 p.
2. Brigham, Y.F. and Ehrhardt, M.S. (2007), *Finansovyy menedzhment* [Financial management], Piter, St. Petersburg, Russia, 960 p.
3. Busel, V.T. (2005), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great Dictionary of the Ukrainian language], Irpin, Kyiv, Ukraine, 1728 p.
4. Holub, N.Yu. (2009), "Organizational and economic development of industrial corporations under structural transformation", Thesis abstract for Cand. Sc. (Economic), 08.00.04, Priazovsky

State Technical University under the Ministry of Education and Science of Ukraine, Mariupol, Ukraine.

5. Dmytrychenko, L.Y., Dmytrychenko, L.A. and Chynykhyna, T.S. (2008), "Corporation in socio-economic development of the country: the history and theory of modernity", *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii: Zbirnyk naukovykh prats*, no. 1, pp. 221-227.

6. Zahorodnii, A.H. and Vozniuk, H.L. (2007), *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk* [Finance and economics dictionary], Znannia, Kyiv, Ukraine, 1072 p.

7. Ilchuk, P.H. (2007), "Approaches to the formation of the financial strategy of the corporation", *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 40-46.

8. Levytska, I.V. (2010), "Mechanism of effective corporate governance", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu*, vol. 3 (39), pp. 148-153.

9. Marchenko, V.M. (2010), "Methodological nature effects the merger of corporations", *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 1 (51), pp. 186-188.

10. Ryabovoy, T.F. (1996), *Bolshoy kommercheskiy slovar* [Large commercial dictionary], Institut novoy ekonomiki, Moscow, Russia, 400 p.

UDC 338.152

Skryl V.V.,
*cand.sc.(econ.), assistant professor of department economics
of enterprise and management of the personnel*
Lyba K.S.,
*department economics
of enterprise and management of the personnel*
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS EVALUATION ENTERPRISES OF UKRAINE

Скриль В.В.,
*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом*
Либа К.С.,
*кафедра економіки підприємства та управління персоналом
Полтавський національний технічний
університет ім. Ю.Кондратюка*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Statement of the problem. In the face of the deteriorating market competition between enterprises for new markets of finished products assessment of investment attractiveness of individual business, which is in charge, is an important issue when making investment decisions by potential investors.

Analysis of recent research and publications. A large number of scientific famous Ukrainian and foreign economists works devoted into subject of investing: M. Herasymchuk, I. Blank, A. Haidutskyi, V. Glazunov, S. Hutkevycha, N. Denysenko and others [1, p. 325]. According to analysed their research it is lack of a comprehensive approach to solving the questions of investment into companies, moreover, it is not enough to use only statistical and mathematical models. However, it is known that in international practice mathematical models are widely used to assess the financial situation of enterprises, by means of which one can form a generalized indicator of the financial condition of the company - its integrated assessment, which